

NEFT-QAZ SƏNAYESİ MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İNNOVATİV İDARƏ EDİLMƏSİNİN AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ

Mayis Bədəlov

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: mayis.badalov@gmail.com

Xülasə. Məqalədə neft və qaz sektorunda baş verən müasir tendensiyalar tədqiq edilmiş, neft-qaz sənayesi müəssisələrinin fəaliyyətinin innovasiya aspekti araşdırılmışdır. İnnovasiya fəaliyyətinin enerji sektoru üçün əhəmiyyəti, o cümlədən müəssisələrdə rentabelliyyə təsiri nəzəri baxımdan təhlil edilmiş, ekoloji məsuliyyət məsələləri öyrənilmişdir. Neft-qaz sənayesi müəssisələrinin qlobal səviyyədə üzləşdikləri rəqabət və risk amillərinin təsiri də nəzərə alınmaqla innovativ idarə edilməsi istiqamətində ümumiləşdirilmələr aparılmışdır.

Açar sözlər: neft-qaz sənayesi, müəssisə, innovasiya, idarəetmə, risk, hasilat, emal, ekoloji təhlükəsizlik.

CURRENT ISSUES OF INNOVATIVE MANAGEMENT OF OIL AND GAS INDUSTRY ENTERPRISES

Mayis Badalov

Azerbaijan University of Architecture and Construction, Baku, Azerbaijan

Abstract: In the article, the modern trends in the oil and gas sector are studied, and the innovation aspect of the activities of the oil and gas industry enterprises are investigated. The importance of innovation activity for the energy sector, including its impact on profitability in enterprises is analyzed from a theoretical point of view, and environmental responsibility issues are studied. Generalizations are made in the direction of innovative management of oil and gas industry enterprises, taking into account the impact of competition and risk factors faced at the global level.

Keywords: oil and gas industry, enterprise, innovation, management, risk, production, processing, environmental safety.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИННОВАЦИОННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НЕФТЕГАЗОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Бадалов Майис

Азербайджанский Университет Архитектуры и Строительства, Баку, Азербайджан

Резюме: В статье изучены современные тенденции в нефтегазовом секторе, а также исследован инновационный аспект деятельности предприятий нефтегазовой отрасли. С теоретической точки зрения анализируется значение инновационной деятельности для энергетического сектора, в том числе ее влияние на рентабельность предприятий, исследуются вопросы экологической ответственности. Сделаны обобщения по инновационному управлению предприятиями нефтегазовой отрасли с учетом влияния конкуренции и факторов риска, возникающих на глобальном уровне.

Ключевые слова: нефтегазовая отрасль, предприятие, инновации, управление, риск, добыча, переработка, экологическая безопасность.

1. Giriş

Adətən neft sənayesi haqqında fikir yürüdülərkən ilk növbədə neftin axtarışı, kəşfiyyatı və hasilatı nəzərdə tutulur. Lakin bu sənayenin uğurla fəaliyyət göstərməsi üçün geoloji kəşfiyyatdan tutmuş avadanlıq istehsalına qədər geniş xidmətlər göstərən səmərəli bir xidmət sektoru lazımdır. Eyni zamanda, bir çox hasilat problemlərinin həllinin, onun

innovativ inkişaf səviyyəsinin və səmərəliliyinin artırılmasının ilkin şərtləri və imkanları neft sənayesinin xidmətedici sahəsindən asılıdır. Neft sənayesində xidmət sektorunun rolunun güclənməsi həm də qlobal neft biznesinin aparıcı qüvvəsi olan neft və qaz şirkətlərinin fəaliyyətini yerin təkindən istifadə hüququ üçün lisenziya almağa, maliyyələşdirməni təmin etməyə və istehsal proseslərini təşkil etməsinə yönəltməsi ilə əlaqədardır. Eyni zamanda, yataqların kəşfiyyatı, işlənməsi işlərinin əhəmiyyətli bir hissəsi xüsusi xidmət müəssisələri tərəfindən həyata keçirilir. Bu proses, digər amillərlə yanaşı, neft və qaz hasilatının texnoloji mürəkkəbliyinin artması ilə əlaqədardır. Fəaliyyət mühiti riskli, eləcə də rəqabətli olduqda enerji hasilatı şirkətləri innovativ imkanlarla təchiz edilmədiyindən, bu texnologiya ilə işləməyi bacaran kadrlara da malik olmur. Belə olan halda texnoloji xidmətləri alarkən müvafiq müəssisələrin avadanlıqlardan istifadə risklərini də qəbul etmiş olur. Buna görə də neft şirkətləri riskləri idarə etmək üçün öz texnoloji əməliyyatlarını icra etmək iqtidarında olmalı və insan resurslarını, texniki imkanlarını texnoloji innovasiyalarda istifadəyə uyğun vəziyyətə gətirməlidir. Bununla həm də neft şirkətlərinin xərc optimallaşması baş verəcək.

2. Neft-qaz sənayesinin innovativ inkişaf tendensiyaları və risk amili

Müasir şəraitdə, karbohidrogenlərin çıxarılmasında bir çox yeni texnologiyaların inkişafı və istifadəsi ya xidmət göstərən müvafiq müəssisələrin təşəbbüsü, ya da iştirakı ilə baş verir. Ağıllı, yüksək texnologiyalı xidmət, daha yüksək qiymətə olsa da, həm ehtiyat vahidinin artırılması xərclərini, həm də istehsal xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər. Qeyd edək ki, müasir texnologiyalar sayəsində, eləcə də yataqların xassələri və quruluşu haqqında dəqiq məlumatların istifadəsi nəticəsində quyuların sayının azalması baş versə də, lakin daha yüksək məhsuldarlıq əldə edilir və buna görə də istehsalın gəlirliliyi təmin edilir.

Neft və təbii qaz sənayesi enerji bazarında ən aktual sahədir və dünyanın əsas yanacaq mənbələri kimi qlobal iqtisadiyyatda mühüm rol oynayır. Neft və qazın hasilatı və paylanması ilə bağlı proseslər və sistemlər olduqca mürəkkəbdir, kapital tutumludur və ən müasir texnologiya tələb edir.

Bildiyimiz kimi enerji qlobal iqtisadiyyat üçün əhəmiyyətli resursdur. Çünki onun mövcudluğu demək olar ki, hər bir sənaye sahəsində tələb olunur. Qlobal enerji tələbatını qarşılamaq üçün şirkətlər transmilli layihələrin icrasına böyük kapital yatırırırlar. Bu layihələr düzgün planlaşdırılmadıqda, təşkil edilmədikdə, icra edilmədikdə və onlara nəzarət edilmədikdə dövlətlər, eləcə də səhmdarlar üçün yüksək dərəcədə risklər yarada bilər. Layihənin müvəffəqiyyətinə xələl gətirməklə yanaşı, layihə risklərinin həllində uğursuzluqlar şirkətləri rəqabət üstünlüyünün itirilməsi və ya nüfuzunun zədələnməsi kimi ciddi nəticələrə gətirib çıxara bilər.

Fəaliyyət planlarının müsbət nəticələr əldə etməsi bir sıra şirkətlər tərəfindən səmərəlilik və effektivlik amillərinin ön planda saxlanması ilə mümkündür. Layihənin müəyyən cəhətlərinin proqnozlaşdırılan maliyyə resursları ilə yerinə yetirilməsi səmərəlilik

göstəricisidir. Effektivlik isə qarşıya qoyulan məqsədə çatılması kimi dəyərləndirilə bilər [4, s. 121].

Yeni istehsal imkanlarına malik neft və qaz sənaye müəssisə və şirkətləri layihə menecmentində yeni metodların tətbiqində daha çox maraqlıdırlar. Enerji layihələri çərçivəsində yataqlarda kəşfiyyat, müəyyən edilmiş ehtiyatların çıxarılması, lazımı emal və satış məntəqələrinə çatdırılması təşkil olunur. Hazırda layihə menecmenti şirkətlərin fəaliyyətində biznes proseslərin tərkibi kimi qəbul edilir. Bu baxımdan, sənayedə şirkətlərin fəaliyyətinin innovativ aspektləri daimi nəzarətdə saxlanılır [2, s. 67].

Mövcud vəziyyətdə neft və qaz şirkətləri bir çox risk və qeyri-müəyyənliklərlə üzləşirlər ki, bu da layihələrin icrasını getdikcə mürəkkəbləşdirir. Şirkətlərin nail olmağa çalışdıqları son məqsəd karbohidrogen məhsullarının səmərəli və sərfəli şəkildə hasilatı, eləcə də emalıdır. Bu həmçinin karbohidrogen ehtiyatlarının artırılması, hasilatın optimallaşdırılması və layihələrdə risklərin minimum səviyyəyə salınması yolu ilə mümkündür.

Neft-qaz sənayesi müəssisələrində risk menecmenti metodologiyası sistemli formada həyata keçirilməli olan fəaliyyətləri əhatə edir [5, s. 231]:

1. Layihədə mövcud olan risklərin idarəetmə mərhələlərinin müəyyən edilməsi;
2. Layihələrə təsiri olan risklərin aşkar olunması, eləcə də risklərin xarakterik cəhətlərinin sənədlərdə öz əksini tapması;
3. Risklərin reallaşmasının mümkünliyünü və onun nəticələrini dəyərləndirməklə görülməli olan fəaliyyətlərin ardıcılığının müəyyən edilməsi;
4. Aşkar edilən risklərin layihənin nəticələrinə mümkün təsirinə kəmiyyət təhlili;
5. Müəssisələrin imkanlarının artırılması, eləcə də potensial təhdidlərin təsirinə minimuma salınması məqsədilə həll yollarının tapılması.
6. Risklərin idarə olunması, onların izlənməsi və layihənin icrası prosesində risk menecmentinin səmərəliliyinin dəyərləndirilməsi.

Azərbaycan Respublikasında neft sektorunun digər sektorlara nisbətən yüksək inkişafı iqtisadi aktivliyə təsir edən mühüm amildir. Neft-qaz sənayesindən əldə edilən gəlirlər digər iqtisadi fəaliyyət sahələrinin maliyyə resursları ilə təmin olunması üçün əsas mənbədir. O cümlədən neft sənayesi xammalının yaxud emal olunan əmtəələrinin xarici ölkələrə satışından qazanılan valyuta daxilolmaları ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının miqdarını müəyyən edir. Neft-qaz kompleksi ölkə iqtisadiyyatında multiplikator effektə malikdir. Neft-qaz hasilatı və emalı sahəsində icra olunan layihələr iş yerlərinin davamlı artımına səbəb olur [7].

Qlobal iqtisadi münasibətlər çərçivəsində də neft və qaz sənayesi əsas hərəkətverici qüvvə kimi qalmaqdadır. Bir tərəfdən, karbohidrogen yanacaqlara qlobal tələbat hələ də artır, digər tərəfdən isə şirkətlər kəşfiyyat və hasilat fəaliyyətinin sərt əməliyyat mühiti səbəbindən mürəkkəb investisiya problemləri ilə üzləşirlər. Həmçinin işçi qüvvəsinin təhlükəsizlik qaydaları üzrə beynəlxalq normaları təhlükəsiz iş mühiti təmin etmək məqsədi daşıyır.

Neft və qaz sənayesində kəşfiyyat və hasilat fəaliyyətləri hələ də suların çirklənməsi və ya daha geniş miqyasda iqlim dəyişikliyi kimi yerli və qlobal ekoloji risklərə səbəb olur. Təhlil və hesabat mexanizmləri neft-qaz şirkətləri səviyyəsində davamlı inkişafın əsas fəaliyyət göstəriciləridir. Bununla belə, tələb olunan məlumatların əldə edilməsi və təhlili əldə edilən nəticələrin neft və qaz şirkətlərinin cari və strateji qərarlarına nə dərəcədə təsir göstərə biləcəyi ilə bağlı davamlı çatışmazlıq kimi görünür. Neft və qaz şirkətlərinə riskləri ölçmək və nəzarət etmək, eləcə də insidentləri idarə etmək imkanı vermək üçün əməliyyatlara geniş monitoring və nəzarətdə süni intellekt texnologiyalarının effektiv formada tətbiqi strategiyasının zəruri olması məlumdur. Bu cür dəyişikliklər təkcə neft-qaz müəssisələrinin gəlirliliyinə kömək etmir, həm də ətraf mühit və iqlim dəyişikliyi ilə bağlı məlumatlılığı artırır və şirkətləri daha məsuliyyətli hərəkət etməyə vadar edir.

Neft-qaz sənayesində ekologiyaya qarşı müdafiə tədbirləri çərçivəsində müxtəlif prinsiplərin hüquqi bazada əks etdirilməsi, ekoloji mühafizə tədbirlərinin dəstəklənməsi məqsəduyğundur və aşağıdakıları özündə ehtiva edir [1, s. 59]:

- ekoloji elementlərin mühafizəsi ilə bağlı olan dövlət siyasətinin dəstəkləyicisi kimi innovasiyalı hasilatı təşkil etməklə dəyən zərərin minimumlaşdırılmasını stimullaşdırmalıdır;
- təbiətə zərər dəydikdə onun əvəzinin ödənilməsi təmin edilməlidir;
- hüquqi çərçivə ilə müəyyən edilən qaydalara riayət olunmamasına görə məsuliyyətə cəlb olunma zərərinə adekvat olmalı və şirkəti ətraf mühitə vurduğu ziyandan çəkəndirməlidir.

Neft və qaz sənayesi müəssisələrinin idarə edilməsində müasir metodların tətbiqi müasir dövrün əsas tələblərindən biri kimi hesab edilən ekoloji normalara uyğun fəaliyyətin davamlı formada təşkilidir.

3. Neft-qaz sənayesi müəssisələrinin innovativ idarə edilməsi problemləri və onların aradan qaldırılması istiqamətləri

Davamlı inkişaf müəssisənin bir sıra təşkilati göstəricilərinin təkmilləşdirilməsi üçün əhəmiyyətlidir. Neft-qaz sektorunda davamlı inkişaf əsasən sektordaxili və kənar amillərin təsiri ilə sürətlənir. Neft hasilatında proseslərin mürəkkəb tərkibi və fərqli riskləri müşahidə olunur. Bununla belə, müəssisənin fəaliyyətində dinamik inkişaf kənar amillərin tədqiqini aktuallaşdırır. Sənayedənkənar amillər, qiymətlədəki volatilliyə tsiklik yanaşma ilə səciyyələnir. Qiymətlərə təsir edən sahəvi amillərlə yanaşı, qeyd etdiyimiz kənar amillərdən ən mühüm hesab olunan neft və qazın əvəzinə alternativ enerjidən istifadəni genişləndirməklə neft şirkətlərinə qarşı artan beynəlxalq təzyiqdır. Yeni nəsillər enerji mənbələrindən istifadə, əlbəttə ki, ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif səviyyələri üzrə bir sıra münasibətlərin yenidən təşkil olunma fəaliyyətinə ehtiyac yaradır. Bundan başqa müasir dövrdə sənayenin müxtəlif problemlərinin yaranmasına təsir edən 2019-cu ildən başlayan koronavirus pandemiyasının

təsiri ölkələrin və şirkətlərin enerji siyasətinin yenidən formalaşdırılmasını uzunmüddətli dövrdə aktual olaraq saxlayacaqdır [6, s. 118].

Ötən illər ərzində də neft sənayesi bir sıra mürəkkəb problemlərlə üzləşmişdir. Qeyd edək ki, neft sənayesi dünyada dəyişən enerji tələbatına nisbətə uyğun sərmayə qoymalıdır. Digər tərəfdən, bu sektorlardakı daha rəqabətli fəaliyyətləri nəzərə alaraq, müvafiq sənaye sahəsi karbohidrogen ehtiyatlarının istehsalının ümumi dəyərini tənzimləməli, eyni zamanda ətraf mühit qanunlarına və sosial məsuliyyətlərə diqqətlə yanaşmalıdır. Neft və qaz sənayesi üçün aktual olan bir sıra mühüm problemlər bunlardır:

- qiymətlərin kəskin dəyişməsi;
- investisiyaların aşağı gəlirliliyinə görə hasilat əvəzinə əlavə dəyər yaratmağa diqqət yetirən səhmdarlar tərəfindən şirkət menecerlərinə təzyiqin artması;
- qazma və hasilat prosesinin mürəkkəbliyi;
- əksər regionlarda neft və qaza tələbatın artması;
- əməliyyatın sosial aspektlərinin aktuallığı və korporativ sosial məsuliyyətlərin qorunması;
- fiskal rejimlərin dəyişməsi;
- tədqiqat və inkişaf, eləcə də innovasiya xərcləri;
- artan informasiyanın və biliklərin idarə edilməsinin mürəkkəbliyi.

Neft-qaz sektorunun idarəetmə strukturunun dəyişdirilməsi və təkmilləşdirilməsi onun qarşısına qoyulan məqsədli vəzifələrdən tam asılı olaraq həyata keçirilməlidir. Ümumilikdə neft-qaz sənayesinin qarşısında duran vəzifələrlə eyni vaxtda, ayrı-ayrı şirkətlərin qarşısında duran çatışmazlıqların aradan qaldırılması ilə bağlı daha konkret vəzifələr var. Aşağıda sadalanan çatışmazlıqların aradan qaldırılmasını mühüm vəzifələrin obyektinə kimi hesab edə bilərik:

- karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatında artan xərclərə görə, o cümlədən cari problemlərin həlli və sənayenin daha da inkişafı üçün lazım olan şirkətin maliyyə resurslarının mütəmadi çatışmazlığı. Bu amil şirkətdə müasir metodlara əsaslanan maliyyə axınlarını idarəetmə sisteminin yaradılmasını tələb edir;
- geoloji kəşfiyyat məqsədilə maliyyə resurslarının yetərli olmaması. Müvafiq fəaliyyət dövlət səviyyəsində deyil, neft şirkəti səviyyəsində həyata keçirildiyi üçün onların planlaşdırılmasına müəyyən struktur bölmələr çərçivəsində yanaşma müşahidə edilir;
- həm maliyyə resurslarının kifayət qədər olmaması, həm də müxtəlif avadanlıqların alınması məqsədilə tenderlərin təşkilinin aşağı səviyyədə olması səbəbindən qazma və hasilat işlərinin təşkili üçün maddi-texniki resursların davamlı çatışmazlığı;
- qazma və hasilat proseslərinin idarə olunmasının aşağı səviyyəsi böyük itkilərə səbəb olur. Bununla da gözlənilən nəticənin gecikməsi və hasilatın azalması baş verir;

- mövcud investisiya layihələrinin idarə edilməsi sisteminin mükəmməl olmadığını xarakterizə edən müxtəlif səbəblərdən investisiya layihələrinin həyata keçirilməsində daimi gecikmələr olur;
- neft-kimyə sahəsində yeni fəaliyyət sahələrinin təşkili üzrə sistemli işin olmaması;
- idarəetmənin çoxpilləli strukturu səbəbindən şirkətin bütün növ resurslarından səmərəsiz istifadə edilməsi.

Bu amilləri, habelə ümumilikdə iqtisadiyyatın, sənayenin və ayrı-ayrı neft və qaz şirkətlərinin inkişaf perspektivlərini nəzərə alaraq, sənayedə idarəetmə strukturunun daha da təkmilləşdirilməsi sənaye səviyyəsində aşağıdakı vəzifələrin həllinə yönəldilməlidir:

- karbohidrogen ehtiyatlarının kəşfiyyatının müasir üsullarının tətbiqi vasitəsilə onların hasilatın artım sürətindən yüksək sürətlə artımını təmin etmək. Bu, həmçinin geoloji kəşfiyyatın planlaşdırılması və maliyyələşdirilməsi sistemində yenidən baxılmasını, bu işin bütün digər geoloji kəşfiyyat növləri üçün ölkədə olduğu kimi, müvafiq neft şirkətinin sistemindən hökumət səviyyəsinə keçirilməsini tələb edəcək;
- karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatının müasir üsullarının tətbiqi, hasilat səviyyəsinin yüksəldilməsi, dərin və mürəkkəb quyulardan hasilat üsullarının işlənilib hazırlanması və hasilat itkilərinin azaldılması. Bu həm də informasiya və kompüter texnologiyalarının tətbiqinə əsaslanan texnoloji proseslər üçün müasir idarəetmə sistemlərinin tətbiq edilməsini tələb edəcək;
- şist neftinin geoloji kəşfiyyatı və hasilatı üçün müasir ekoloji təmiz texnologiyanın tətbiqi və bu məqsədlər üçün təcrübəli xarici şirkətlərin cəlb edilməsi;
- sənayenin sürətləndirilmiş struktur modernləşdirilməsinin təmin edilməsi, o cümlədən yüksək əlavə dəyərə malik, ilk növbədə neft və qaz emalına əsaslanan sahələrin xüsusi çəkisinin artırılması. Bu məqsədlər üçün yeni yaradılan neft-qaz kimyası sahələrinin işə salınması və istismarı üçün idarəetmə funksiyalarının cəmləşdirilməsi zəruri olur;
- bütün sahələrdə, o cümlədən müasir informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi yolu ilə sənayenin istehsalının və iqtisadi səmərəliliyinin artırılması və proqramlar, maliyyə axınlarının idarə edilməsi və optimallaşdırılması ilə əlaqədar idarəetmə əlaqələrinin gücləndirilməsi;
- yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması.

Ayrı-ayrı neft və qaz müəssisələri səviyyəsində mühüm addımlardan biri kimi şirkətin idarəetmə strukturunu qarşıya qoyulan vəzifələrə uyğunlaşdırmaq üçün müəssisə idarəçiliyinin mövcud xətti-funksional strukturundan imtina edərək beynəlxalq təcrübədə istifadə olunan investisiya layihələrinin idarə edilməsini birləşdirən sistemə keçid həyata keçirilə bilər.

Neft şirkətlərinin kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri onun fəaliyyətini xarakterizə edir. Hasilatın həcmnin yüksəlməsi kəmiyyət paramterini ifadə edir. Yəni neft şirkəti tərəfindən neft-qaz hasilatının həcmi başa düşülməlidir. Fəaliyyətin keyfiyyət aspektlərinə isə maliyyə göstəricilərinin optimallığına nail olunması, həmçinin, yüksə rentabelliliklə yanaşı minimum xərclər aiddir. Şirkətlərin davamlı inkişafında əsas hədəflər müxtəlif istiqamətlərdə strukturlaşdırılması aşağıdakıları əhatə etməlidir [3, s.194]:

1) hasilat planlarının reallaşdırılması:

- yataqların mühafizəsi;
- əlavə karbohidrogen mənbələrinin axtarışı;
- quyuların istismarı zamanı standartlara əməl olunması;
- hasilatın intensiv yollarla həyata keçirilməsi;
- hasilat və emalın innovasiyalar əsasında təşkili;
- qalıqların yenidən işlənməyə cəlb edilməsi;

2) maliyyə hesabatları üzrə göstəricilərin yüksəldilməsi:

- kommersiya xarakterli fəaliyyətdən gəlirlər;
- tələbatın yaradılması üzrə fəaliyyət;
- satış kanallarının təkmilləşdirilməsi;
- fəaliyyətin maya dəyərinin optimallaşdırılması;
- resursqoruyucu fəaliyyətə keçid;
- müxtəlif səviyyələrdə idarəetmə mərkəzlərinə sərbəstlik verilməklə rəasional idarəetmənin təşkililəşdirilməsi.

Nəticə. Böyük neft-qaz sənayesi müəssisələrinin idarə olunmasının daxili təşkilati quruluş formalarının və müasir idarəetmə meyllərinin təhlili göstərir ki, son dövrlərdə idarəetmə strukturlarının xətti funksional tiplərindən müxtəlif xarakterli idarəetmə strukturlarına keçid baş vermişdir. İri neft-qaz sənayesi müəssisələrin çevik və çox vektorlu idarəetmə strukturuna keçidinin əsas səbəbləri biznesin getdikcə şaxələndirilməsi və texnoloji, o cümlədən funksional fərqli və ya coğrafi cəhətdən uzaq müəssisələrin bir mərkəzdən innovativ idarə edilməsində çətinliklər, yeni daha çevik tipli təşkilati strukturlara ehtiyacın olmasıdır.

Bütün hallar üçün optimal vahid fəaliyyət strukturu yoxdur və praktikada neft-qaz hasilatçıları və ya logistika subyektləri, yaxud müxtəlif struktur qurumlar şirkətin strateji planlarına adekvat olan və ətraf mühitlə səmərəli qarşılıqlı əlaqəni, eləcə də məqsədə nail olmağı təmin edən təşkilati idarəetmə strukturu seçməlidirlər. Texnoloji dövr ərzində, yəni kəşfiyyatdan neft-qaz məhsullarının satışına qədər neft və qaz biznesinin müxtəlif sektorlarında əhəmiyyətli fərqlər olduğundan, bütün dövr ərzində fəaliyyət göstərən müəssisələrin və ya onun ayrı-ayrı sektorlarını seçənlər müxtəlif növ modellərin zəruri keyfiyyətlərini birləşdirən mürəkkəb təşkilati strukturundan istifadə edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Nəcəfov E.Ə., Neft-qaz sənayesi müəssisələrində ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunma məsələləri, Azərbaycan neft təsərrüfatı, No.9, 2016, s. 57-62.
2. Керимов В.Ю., Мустаев Р.Н., Толстов А.Б. Методология проектирования в нефтегазовой отрасли и управление проектами, учебное пособие, Инфра-М, 2016, с.123.
3. Добряков И.С. Основные направления и методы организационноэкономических изменений на предприятиях нефтегазовой отрасли, Вестник МГТУ, том 13, №1, 2010, с.192-198.
4. Hasan H., Alhashimi M. The Impact of Project Management Methodologies on Project Success: A Case Study of the Oil and Gas Industry, Journal of Engineering, Project, and Production Management, 9(2), 2019, pp.115-125.
5. Stroie E.R., Rusu A.C., Security Risk Management - Approaches and Methodology, Informatica Economică, vol.15, no.1, 2011, pp. 228-240.
6. Bento F., Garotti L., Prado Mercado M. Organizational resilience in the oil and gas industry: A scoping review, Safety Science, Vol.133, 2021, pp.105-136.
7. <https://socar.az/socar/az/home/>